

Coachen doe je op momenten dat een leerling het nodig heeft

De docent als coach (2)

Ervaringen van de werkvloer

Op diverse scholen zijn docenten aan de slag als coach. Al enkele jaren of in een pilotfase. Op het vmbo of het mbo. Binnen de ene of de andere nieuwe onderwijsmethode. Docenten en interne begeleiders van drie verschillende scholen vertellen wat het in de dagelijkse praktijk betekent om coach te zijn.

Op het vmbo Gorinchem (Wellantcollege) is men vorig schooljaar gestart met een pilot natuurlijk leren* met 35 van de 85 eerstejaars leerlingen. In de huidige eerste klas leren alle leerlingen volgens de nieuwe methode en over 2,5 jaar zal - als de ontwikkelingen zo doorgaan - de hele school werken volgens de nieuwe aanpak. We spreken Fokaline van Laar, Rick Brouwer en Wim Duijzer. Wim is de - enige - interne coach in Gorinchem. Hij was na twintig jaar

docentschap economie wel 'een beetje uitgeblust', heeft natuurlijk leren omarmd en kan intussen inhoudelijk expert worden genoemd. "Ik heb zelf doorleefd wat het betekent om het traditionele leren los te laten: je vak en het idee dat je de leerlingen voor je neus 'aan een touwtje' hebt. Daarom kan ik meevoelen met mijn collega's. Als collega-coach probeer ik ze bewust te maken van vaardigheden die ze nodig hebben." Fokaline is als jonge docent al wat langer bezig met natuurlijk leren. "Ik werkte hiervoor al heel breed, in aller-

lei vakken, wat dat betreft past natuurlijk leren goed bij me. Zelf je klas runnen met een dichte deur is veranderd in werken met een team: je staat er niet meer alleen voor." Minder vindt ze de lange dagen. "De kinderen hebben geen huiswerk en zijn langer op school en daarna heb ik nog besprekingen met collega's." Rick werkt sinds oktober in Gorinchem, na zes jaar in het traditioneel onderwijs. Daar had hij wel eens ordeproblemen. Hij vindt het heel prettig om niet meer op een eilandje te zitten maar in een team te werken en over-

FOTO: STUDIO ANDRÉ RUIGROK

▲ *Natuurlijk leren is chaos, leren loslaten en ervaren*

leg te voeren. “We hebben een zogenaamde stamgroep van 42 leerlingen. Ik ben mentor van zo’n dertien van hen. In de mentoruren praat je met dat groepje over van alles, over leerlijnen, prestaties, enzovoort. Verder sta ik 36 keer 45 minuten op de groep samen met één of twee andere docenten. De leerlingen zijn dan meestal in groepjes met verschillende onderdelen bezig.”

Bom

Ook tekenen we de ervaringen op van drie docenten van de vmbo-bovenbouw in Naaldwijk (Holland College), waar men sinds 2003 met natuurlijk leren werkt. Hier worden steeds meer vakken langzamerhand geïntegreerd in zogenaamde prestaties en theoretische workshops. De namen van de docenten: Ton Berkhout, tevens onderwijscoördinator bovenbouw, coach Gert-Jan Fok en Selinde Vrij. Selinde geeft ‘traditionele’ wiskundelessen en ‘kijkt op afstand’ hoe het natuurlijk leren in de bovenbouw van het vmbo verloopt. Draait af en toe een lesje mee en verzorgt soms wiskundeopdrachten. Op zich staat ze open voor natuurlijk leren, maar de methode toepassen ziet ze op dit moment niet zitten.

Ton vertelt: “Vroeger had je je lessen, draaide je een programma af. Nu is het het programma van de leerling. Die zijn met acht tot tien verschillende dingen bezig, dus je moet continu schakelen. Het coachen gaat met vallen en opstaan. De leerling moet vooral leren dat hij degene is die het leerproces zelf in de hand heeft. Elk kind wil leren en iets kunnen en wil dit laten zien. Juist deze drive gebruiken we om een leerling te laten leren. Natuurlijk zijn er die buiten de boot dreigen te vallen, maar dit wordt vaak in de reflectiegesprekken getackeld. Als er niets geleerd is, komt direct de vraag ‘hoe komt dat?’” Gert-Jan is sinds 4,5 jaar coach/werkmeester. Vijf jaar geleden gaf hij nog lessen bloemsierkunst, ‘op zoek naar wat de leerling niet kan’. Nu is hij als coach in verschillende soorten vakken bezig, uitgaande van wat de leerling wél beheerst. Hij zou niet meer terugwillen, hoewel het in het begin was alsof er een bom was ontploft in de klas. “Dan zaten er maar twee van de dertig. De rest was je kwijt. Die waren op pad. Bij terugkomst bleek dan uit de evaluatiegesprekjes dat ze wel hadden geleerd. In het begin kost dat moeite, om ze te laten wennen aan hun vrijheden, zelf laten plannen en de leerling bewustmaken dat hij met de vrijheid zelf zijn leerproces stuurt.”

Balkontuin

Dan is er nog een drietal dat coach is binnen het competentiegerichte onderwijs op AOC Oost, waar men voor het tweede jaar hiermee werkt. De collega’s uit het kernteam groene ruimte/bloemschikken en plantenteelt van het mbo in Twello: Jan Aarnink, Theo Bouwmeester en Jacqueline Moors. Zij is coördinator van het kernteam van zeven en houdt zich naast andere taken bezig met coachen in brede zin. De proeves van bekwaamheid en de portfolio vormen uitgangspunt voor de lessen in Twello. Het rooster bestaat uit dagdelen van projecten. “Wanneer de leerlingen ergens tegenaan lopen, moeten de leervragen worden gevoed, de coachende rol van de docent komt dan naar boven”, zegt Jacqueline. “De leerlingen van niveau 2 hebben meer directe hulpvragen, die ze meteen opgelost willen zien. Hen bied je meer structuur en je maakt korte termijnafspraken met ze, kleine stapjes. Bij niveau 3 en 4 ligt het initiatief bij de leerlingen zelf.”

Theo vertelt over de begeleiding van leerlingen bij projecten. Hij geeft het voorbeeld van de tuinbeurs in Apeldoorn, waar negentien jongens van niveau 3 elk een balkontuin maakten. Ontwerp, plan van aanpak, sponsorbezoek, uitvoering, enzovoort. “Als coach →

De leerling moet vooral leren dat hij degene is die het leerproces zelf in de hand heeft ►

heb ik alleen bijgeschaafd. Een van de jongens nam geen verantwoording voor zijn werk en die heb ik bewust op z'n bek laten gaan. Bij het volgende project kwam hij tot ieders verbazing heel goed uit de hoek."

Kern

Waarom gaat het bij het coachen volgens de docenten? Ton: "Luisteren en vooral letten op bijwoorden en bijzinnen als 'Eigenlijk' en 'Ja maar'. Proberen de werkelijke behoefte van een leerling naar boven te krijgen. Wat voor soort leerling is dit, van welk niveau, waar ligt zijn interesse? Dat moet je met luisteren zien te achterhalen." De wat sceptische Selinde gelooft wel in de basisprincipes van natuurlijk leren. "Door doen en zelf dingen ontdekken, je neus stoten en het daarna oplossen, blijft het geleerde beter hangen. Maar daarnaast vergt dat oefenen en bijslijpen. Sowieso is NL over de gehele linie onmogelijk zonder aanpassing van het examen." Jacqueline: "De kunst van het coachen is mensen zelf verantwoordelijk maken. Docenten en leerlingen stimuleren om verder te komen, om stappen te zetten, op houding of inhoud." Jan omschrijft coaching als: "Helpen ontdekken wat de leerling wil, in zijn eigen tempo. Hoewel ik nog steeds

vaak het tempo aangeef. Het is niet meer: we doen nu een uur plantenken- nis, maar de kunst is het zo weten te brengen dat de leerlingen zelf het nut inzien van honderd planten kennen." Fokaline vindt coaching "de leerling helpen bij zijn ontwikkeling, bij het maken van de goede keuzes en leren kijken naar zichzelf." Theo wil als coach ook van de zwakke leerling het beste naar boven halen, dus iedere leerling in zijn waarde laten. "Op het moment dat iemand de proeve gaat afleggen weet je nu dat hij deze kan halen. De leerling kan laten zien wat-ie zelf kan, een totaalbeeld geven, het is niet meer 'kunstjes leren', maar op bedrijfsniveau je vak uitvoeren."

Plus

De leerkrachten noemen meer positi- eve punten van de nieuwe onderwijs- vormen, waarbij ze werken als coach. Ton: "Het mooie is dat je de sleutel vindt tot hun interesse. Voorbeeldje. Ik had drie van die echte Westlandse boys, types 'hard werken en niet lul- len'. D'r vlogen zelfs mappen door het lokaal. De sleutel bleek voor hen het werk op de veiling te zijn. Toen de klas een dag was uitgeroosterd, was het: 'Ja maar, dat kan niet want we moeten naar de veiling!' Ze zijn die dag daar

hun prestatie gaan afmaken. Zulke gebeurtenissen, die regelmatig voor- komen, zijn schitterend."

Rick heeft ook een mooi voorbeeld, een eye-opener in de eerste dagen dat hij in Gorinchem meeliep. "Ik zat bij een groepje dat de opdracht had: zelf paddestoelen kweken. Ze maakten een plannetje en moesten alvorens ze dat gingen uitvoeren antwoorden vinden op enkele vragen. Een van hen ging even naar de Intratuin om zaadjes te kopen... En kwam terug met: 'Paddes- toelen hebben geen zaadjes!' Dat ze zoiets zelf in een kwartier ontdekken en daarna ook willen weten hoe het zit."

Ton merkt op dat het niet zo is dat het traditionele onderwijs wordt wegge- schoffeld. "Het wordt juist sterker en effectiever. Het is leren voor nu in plaats van leren voor later. In de pres- tatievorm komt een moeilijk vak zoals wiskunde uit een andere invalshoek aan de orde. Ze zien het praktische nut en willen daarom iets leren."

Ups

Gert-Jan vindt het positief dat hetgeen een leerling beweegt het uitgangspunt is. Niet meer 'afstraffen' op een momentopname van de toets. Dat werkt prettig en de leermomenten zijn groter. "Het is nu een leerproces

waarin de leerling zichzelf kan verbeteren, dat neemt een grote druk weg. Aan de andere kant moet je als docent waken voor gemakzucht en zijn betrokkenheid nauwlettend in de gaten houden. Voor tachtig procent werkt het, omdat zij zelf al de keuze van wat ze leren maken.”

Ook Jan roemt het feit dat de leerlingen het zelf in de hand hebben. “Als het hun eigen verantwoordelijkheid is, dan worden ze nieuwsgieriger.” Jacqueline vindt het heel erg leuk om te zien hoe mensen dingen doen uit zichzelf. “Wat ik verder heb geleerd is dat je verder komt wanneer je niet primair reageert. Er later op terugkomen, en dat zeggen, werkt.”

Theo vindt het werken in projecten op het mbo ‘onvoorstelbaar zinvol’. Hij hoeft zelf nog maar anderhalf jaar, maar vindt wel dat het competentiegericht leren zijn voordelen heeft. “De oude manier van lesgeven moest op de kop. We zijn er nog niet, maar het leereffect is zo groot. Vorig jaar hadden we een uur per week voor het coachen, dat werkt niet. Coachen doe je op momenten dat een leerling het nodig heeft.”

Fokaline: “De kinderen bevalt het zo goed, je ziet ze ontwikkelingen doormaken, bijvoorbeeld een groeiend zelfvertrouwen. Vroeger was het negatieve een valkuil, was het snel: ‘Heb je weer je huiswerk niet gemaakt?’ Nu benader je ze vanuit de succesjes.”

Een positief punt voor hen persoonlijk noemen de meeste coaches het wezenlijke contact met de leerling. Ton: “Je bouwt snel een band op en kunt je een goed beeld van de leerling vormen. Allerlei problemen komen sneller aan de orde. Ook hobby’s, werkervaringen en toekomstplannen worden besproken. Door deze informatie kan ik de leerling beter coachen en stimuleren.” “Je bent heel druk. Maar als je de resultaten en leermomenten ziet, dan stemt dat heel tevreden,” zegt Gert-Jan.

Jan: “Je bent op elkaar aangewezen. Het werkt wat directer.” En Wim: “Je voert gesprekken met diepgang, leert ze zich ontwikkelen, vanuit hun gedrag.”

Rick vindt zijn rol van coach-begeleider en de werkwijze ‘superprettig’. Voor hemzelf en voor de kinderen. Fokaline noemt met name de samenwerking: “Het is ook gewoon gezellig.”

Downs

Natuurlijk zijn er niet uitsluitend juichende verhalen. Allen benadrukken dat het coachen een leerproces is, dat ze er nog niet zijn. Wiskundedocent Selinde, die zelf niet als coach werkt, denkt niet dat het bij haar past. “Wat ik heel erg mis is structuur. In mijn lessen doet elk kind hetzelfde, bij natuurlijk leren doet elk kind wat anders. Het is dan moeilijk om iedereen in de gaten te houden. Op zich is wiskunde toepasbaar in de praktijk, maar het is wel moeilijk te leren in de praktijk, dus past het volgens mij niet helemaal in het ‘leren door doen’-verhaal.” Ze is sceptisch over de manier waarop het nu wordt toegepast en zet vooral vraagtekens bij het rendement. Leren de kinderen wel voldoende om het examenprogramma te halen? Selinde geeft een voorbeeld. “Ze gaan een muur verven. Ze maken eerst een tekening op schaal en leren zo in een half uurtje wat op schaal werken is en dit toepassen. Heel goed. Maar vervolgens zijn ze anderhalf uur bezig om te bepalen of de muur roze of blauw moet worden!”

Gert-Jan stond al tijdens zijn studie helemaal achter natuurlijk leren, maar ervoer dat er in de praktijk nog wel wat te overwinnen valt, ook voor de leerling. “Deze moet leren zijn tijd in te delen, leren met de docent te praten en eraan wennen dat die hem ineens niet meer vermanend toesprekt als hij iets niet heeft gedaan.” Loslaten, dat is iets waarmee vrijwel iedereen het, vooral in het begin, moeilijk heeft. Wim zegt: “Mijn valkuil is dat ik nogal gestructureerd ben, ik wil van tevoren al oplossingen voor problemen bedenken, terwijl natuurlijk leren juist chaos is, leren loslaten en ervaren.”

Jacqueline: “Het initiatief bij de leerlingen of de collega laten, dat is zó moeilijk. Je moet niet iemand willen veranderen, maar de goede dingen van elkaar benutten. Het als team echt samen doen. Laatst nam ik een kleine taak over van een collega, dat leek me op dat moment net zo makkelijk. Toen hij me een dag later coachte wees hij me daar op. Was dat nodig? Waar ligt je taak? Zo leer je van elkaar dat je niet moet denken of doen voor een ander.”

Zoeken

Jan zegt: “Ik zal er niet zo snel aan wennen, ik ben het frontale nog zo gewend. Dat geeft structuur en duidelijkheid, vooral bij niveau 2 is dat belangrijk. Ik merk dat ik bij het coachen nog te veel het initiatief neem, terwijl de leerling eigenlijk met zaken moet komen.”

Theo is naar eigen zeggen niet veel anders gaan werken. Hij hield ook eerder het leerproces en de leerling als persoon in de gaten. “Maar om het aan de leerling over te laten op kritieke momenten, bijvoorbeeld bij een eindopdracht, dat blijft lastig.”

De net begonnen coach Rick ervaart een bepaalde diepgang meegeven aan leerlingen als lastig. “Als ze bijvoorbeeld vragen formuleren ben ik bij een lwoo-leerling met oppervlakkige vragen tevreden. Maar van een leerling van hoger niveau verwacht je meer. Je moet dus goed weten wat een leerling aankan. Verder heb ik moeite met de controle, of het gebrek daaraan. Soms zou ik eerder willen ingrijpen zodat ze niet aan de haal gaan met onjuistheden, in plaats van iets weken later te ontdekken.”

Verder ziet Rick dat leerlingen die op de basisschool aan het handje zijn meegenomen vaak moeite hebben om te gaan met de vrijheden. “Hier geven we ze eerst vertrouwen. Gaat dat niet, dan pakken we wat terug. Soms zou ik zeggen: eerst wat strakker houden en daarna de teugels laten vieren.”

Wim en Fokaline vinden een lastig punt dat er enthousiastelingen onder de docenten zijn, én collega’s die coaching niet zien zitten. Wim: “Tijdens de pilot vorig jaar voelden we ons wel eens eenzaam als wegbereider. De mensen die het niet kunnen omarmeren, zien het als bedreiging: ‘Hoe gaat het straks met mijn baan?’ We moeten proberen die mensen hun eigen scenario te laten maken van het natuurlijk leren-concept.”

Fokaline: “Ik vind het een taak van de directie om de terughoudende mensen erbij te betrekken.”

Marleen Schepers

* Zie www.natuurlijk-leren.nl voor meer info.